

A NEMZETI ÖNISMERET A NÉPMŰVELÉSSEN

nismeret: az egyén életében örök tudatosulási folyamat, amely a bölcsőtől eltart egészen a koporsóig. Az ember lassan-lassan fölismeri az élet és világ titkait, föl ismeri helyzetét a világmindenségben, továbbá hazája, nemzete, kora adottságai között. Iparkodik tisztába jönni saját magával, egyéniségével, erényeivel és hibáival. Mindez azonban még nem haladja túl az értelmi megismerés, azaz a tudatosság kereteit és határait; másszóval: az önismerés passzív önszemlélet is lehet. Bizonyos, hogy az önismeretnek csak akkor van értelme, ha erkölcsi mozzanat irányítja. Az ember nem elégszik meg lelki, szellemi adottságainak és készségeinek föl ismerésével, hanem egy lépéssel tovább megy: az értékes vonásokat erősíteni, csiszolni, nemesíteni akarja, a hibák, gyarlóságok, túlzások ellen küzd, az oktalan önbizalmat, sőt önhittséget éppen az önbecsülés érdekében megfékezi. Ez voltaképpen a keresztény lelkiismeretvizsgálatnak is parancsa: az önnevelésnek, mindennemű nevelés koronájának kezdete.

Az iskolának talán az ismeretek közlésénél, a tanításnál is fontosabb föladata, hogy a növendékeket idáig elvezesse. A mai kor-szellem az önismeretnek általában nem kedvez. A tömegízlés, tömeggondolkodás, tömeghangulat hatása alól a legtöbb ember nem tudja, nem akarja kivonni magát. A mozinak, újságnak, reklámnak, sportversenynek, divatos politikai jelszavaknak a mai ember alig tud ellenállani, mert nincs kritikai készsége, mert hiányzik az önismeret parancsa és szüksége belőle. Mások gondolkoznak helyette, elfogad sok mindent, anélkül, hogy megvizsgálná: vajjon igazán javára szolgál-e, vagy sem. A mindennapi életben is az önismeret vezérel a helyes útra, akár az oktalan optimizmus, meddő ábrándozás, szélsőséges újításvágy, akár a túlzott kishitűség, csökönyös maradiság végletei között. Az önismeret mondja meg, hogy van-e annyi erőnk, tehetségünk, hivatottságunk, ami egy-egy életpálya megfelelő betöltéséhez szükséges. Hány kontárral, kalandorral, megbízhatatlan emberrel találkozunk a társadalom minden rétegében, akik derűs magabizásukban szentül hiszik, hogy munkájukat, hivatásukat kifogástalanul teljesítik. Jaj annak, aki ezt a legszerényebb formában is kétségbe meri vonni! A szertelen, mások rovására érvényesülő ambíció az önismeret halála, aminek a társadalomban, a nemzet életében, olykor vezető helyeken is megdöbbentő példáit, tragikus következményeit látjuk.

A tanítói, nevelői hivatásnak az a legszebb jutalma, ha a növendékekben ezt az érzékeny felelősségtudatot, az igazi, elfogulatlan önismeretet sikerül előkészítenie, fölébresztenie. Ezt tesszük, ezért dolgozunk nevelők az iskolában, szószéken mindnyájan. Sajnos,

azonban a világ, az iskolánkívüli környezet lerontja, amit az iskola, templom, népművelés épít. Pedig milyen szüksége volna például a mostani elkényeztetett egykés gyerekeknek, olcsó romantikán nevelődött fiatal lányoknak, kavargó pártéletbe sodródott fiatalembernek önismeretre! Vajjon az idősebb nemzedékeknek szinte típusossá fajuló önzése, ridegsége nem kiált-e az erkölcsi önismeret után?

Az egyéni önismeret végső elemzésben azt jelenti, hogy tisztában vagyunk magunkkal. Tudjuk, hol vannak tehetségünk, készségünk határai. Tudjuk, hogy adott helyzetünkben és körülményeink között az erkölcsi eszmény érdekében magunkat vagy környezetünket kell-e megváltoztatni. Ha munkánk után nem jelentkezik a kívánatos siker, keressük meg, talán a hiba bennünk van és akkor magunkban kell keresnünk a reformot az önismeret elmélyítése, az élet komoly, hősiesség felfogása érdekében. Ha úgy látjuk, hogy a környezet kedvezőtlen, akkor módszereinken kell változtatnunk.

Fajtánknak, nemzetünknek vannak nagy erényei, nagy hibái. Világos, hogy erényeinket, amilyenek a becsületesség, őszinteség, igénytelenség, bátorság, nemes magatartás, meg kell őriznünk és ápolnunk. Nem is erről beszélünk itt, inkább hibáinkra és következményeikre terjeszkedünk ki röviden. Ilyenek az ismeretes szalmalángtermészet: nagyszerű kezdeti lendület, amelynek aztán nincsen folytatása. Utalunk álmodozásra, indokolatlan optimizmusra, arra, hogy szívesen lessük a sült galambot; ezért már a háború előtt helytelenül ítéltük meg helyzetünket, nem vettük észre, hogy nemzetünk milyen halálos veszedelemben forog. Nem ismertük fel idejében egyebek között a nemzetiségi kérdés, kivándorlás, parasztkérdés lényegét és következményét. Nem tudtunk számolni a közgazdasági élet rideg valóságaival, mások foglalták el ott helyünket. Tragikus csonkaságunkban is sokszor kergetünk csalfa délibábokat: arról, hogy „az idő nekünk dolgozik“. Szívesen ábrándozunk, hogy valami előkelő idegen majd kiemel bennünket nehéz sorsunkból. Közben nem mindig tesszük meg azt, amit meg tudnánk tenni. Elég csak a sok közül Széchenyi, Prohászka, Szekfű Gyula ostorozó szeretetére utalnunk.

A nemzeti önismeretnek az is végzetes hiánya, hogy társadalmi osztályainkat, sajnos, még nem ötvözte ideális nemzetté az összetartozásnak, egymásrautaltságnak, kölcsönös szolgálatnak és áldozatkészségnek szent érzése. Egyedül csak urak-parasztok tragikus ellentétpárjára emlékeztetünk.

Ma a számok, mennyiségek, statisztikák korát éljük. E szemlélet hódítása nemzetünkre végzetes lehet. Valaki azt mondotta, hogy mi magyarok kis nép, de nagy nemzet vagyunk. Ezzel a magyarság minőségi kiválóságát akarta igen jogosan hangsúlyozni. Fontos a magyarság számbeli gyarapodása, de legalább is olyan fontos a minőségi, erkölcsi gazdagodása, tökéletesedése. A nemzeti önismeret parancsa ez: levetni nemzeti hiúságunkat, előítéleteinket, az ünneplő, külsőségekre hajló hazafiságot, vállalni helyzetünknek könyörtelen tárgyilagosságú ismeretét, meg a belőle fakadó feladatokat és kötelességeket. Végre elhinni és megcselekedni azt, amit annyian hirdettek már: csak magunkra támaszkodhatunk, csak magunkban bízha-

tunk. Ez a fölismerés jelenti a magyarság autonómiáját, lelki függetlenségét: nincs senkink, tehát magunknak kell szellemben, erkölcsben megsokszoroznunk magunkat. A maroknyi magyarságnak fennmaradását, középeurópai vezérszerepét ez az emlegetett *úri* magatartás biztosította, amelyet elsősorban nem születési kiváltságokkal, nem a hatalom birtoklásával, hanem *egyéni nemességgel, nagy emberi készütséggel, tapintattal* foglaltunk el.

A nemzeti önismeret a hazán belül azt jelenti, hogy minden magyarra szükség van. Az államot szeretik holt gépezethez hasonlítani, amelyben minden csavarnak, azaz minden embernek szerepe van. Mi inkább élő szervezetnek tekintjük, amelyben, mint Menenius Agrippa meséjében, minden egyes szervnek, azaz minden társadalmi osztálynak megvan a maga sajátos, nélkülözhetetlen hivatása. A test megbetegszik, ha a szervezet akármelyik része nem működik kifogástalanul. Ha valamely társadalmi osztály nem teljesíti hivatását, a nemzet válságos helyzetbe juthat. Az orvoslás azonban nem merülhet ki tüneti kezelésben, kívülről, esetleg hatalmi szóval történő ráhatásokkal. Tehát a nemzet szellemi, erkölcsi egészsége tagjainak szándékától, azaz a társadalom, illetőleg egyén hozzájárulásától is függ. A diagnózis azonban egyéni, társadalmi, nemzeti önismeret nélkül lehetetlen.

A nemzeti önismeret erősödése gyakorlatilag a társadalmi ellentétek csökkenését jelenti. Az ilyen irányú népművelés elsősorban az értelmiségre ró súlyos feladatot. Minden népművelésnek értelme, hatása azon fordul meg, hogy a pap, tanító, jegyző, orvos a maga magánéletével hitelesíti-e azokat a tanításokat, szentesíti-e azokat az elveket, amelyeket a nép előtt üdvösnek hirdet. *Az önismeret tehát elsősorban a falu vezetőit kötelezi.* Tisztában kell lenniök magukkal, hivatásukkal, a rájuk várakozó feladatokkal. Jártasak azonkívül a nemzeti önismeret mélységeiben is, átérzik azt az erkölcsi hivatást, amely a nemzeti felelősségtudatnak, önismeretnek a népben való fölbresztésével, ápolásával jár. Tudják, hogy teljes meggyőződésű embereket csak akkor formálhatnak, ha maguk is látják és szentül hiszik a magyar önismeret szükségének halálos komolyságát.

Egyes vidékeken a magyar népjellem árnyalatokban különbözik. Vannak helyek, ahol a kölcsönös segítség, patriarkális szellem még tartja magát, máshol a falusi társadalom is már tömegszerűvé atomizálódott. Nyilvánvaló, hogy a népművelési módszer alakul, símul az adottságokhoz és feladatokhoz.

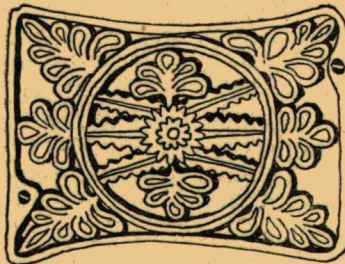
Népünk általában jól ismeri magát, ismeri értékeit, hibáit egyaránt. Értelmes emberanyag, természetes okosságát a szépirodalom is annyiszor megörökítette. Vannak hibái: makacs, konzervativizmusa nem mindig észszerű, az „uraknak” nem hisz. Nem igaz, hogy hazafiatlan lenne, hazafiassága azonban szűkkörű, szinte csak a szülőföldre terjed ki, — igaz, hogy annál mélyebb, bensőségebb. Gondoljunk csak az elszakított részek parasztságának magyar helytállására. A magyar sorsproblémák ha nem is idegenek tőle, mindenesetre nem foglalnak lelkivilágában középponti helyet. Érzi, hogy szükséges rétege a hazának, de helyzete tudatossá még alig vált benne. A magyar önismeret szempontjából igazán nemzeti hivatást végez,

illetőleg kell végeznie a népművelő értelmiségnek. Szellemi felszabadításra kell vállalkoznia akkor, amikor a népet a maga intím, de szűkös világából, patriarkális, de ma már korszerűtlen környezetéből a nemzeti feladatok magaslatára emeli, érdeklődését kiszélesíti, amikor a különböző szakjellegű előadások keretében, különböző gyakorlati kérdéseken keresztül megérezheti vele, hogy közvetlen környezetén túl is joga van nézni, gondolkodni, a szűk tájszemléleten túl egyetemes magyar horizontokig, emberi távlatokig emelkedni anélkül, hogy szülőföldjétől, tisztas munkájától elszakadna. Nincs joga sorsa ellen zúgolódni, ha saját közömbösségéből, maradiságából, esetleges tudatlanságából nem gondoskodott helyzetének javításáról. Jó vagy balsorsának részben ő maga is kovácsa. A népi önismeret folyamata az állammal, a mellette élő társadalmi osztályokkal szemben kétségtelen igényekkel, követelésekkel fog jelentkezni, ugyanakkor azonban az összetartozás, felelősségtudat, mértéktartás és helytállás érzései is növekednek benne. A nemzeti önismeret fölébresztése, intenzívebb élménye azzal járna, hogy népünkre bizonyos állami, közösségi feladatok támogatásában hathatósabban lehetne számítani (pl. levante, szövetkezet, közművelődés megbecsülése, a hagyományos népkultúra értékeinek tudatos ápolása stb.), amelyekre eddig vagy kényszeríteni kellett, vagy egyáltalán nem törődött velük, pedig az ő érdekéről, ügyéről volt szó. Mindezeket fölül pedig önként kell éreznie, hogy nemcsak egy úgynevezett alacsonyabb osztály gyermeke, hanem a nemzetnek, azaz egy nagy magyar testvéri, szellemi, társadalmi közösségnek is tagja.

A nemzeti önismeret jelzi a határokat, amelyeken túl az egyén nem mehet, mert terjeszkedése egy másik magyarnak rovására megy. Ez tehát elvben a társadalmi önzés, osztályelfogultság, kasztszellem megszűnését jelenti, természetesen nemcsak a népnél, hanem a többi társadalmi rétegnél is. A nemzeti önismeret tehát kötelességek, feladatok, élmények szövédéke, amely az egyént a nemzeti sorsközösség részesévé, egyben öntudatos munkásává avatja. A nemzeti önismeret jelzett lélektani, erkölcsi, pedagógiai vonatkozásain túl jelenti a magyar sorskérdések megfelelő ismeretét is. A nemzethez tartozás nem merülhet ki az állampolgárság rideg jogi tényében, sem nyelvünk ismeretében, mindezeket fölül feladat is, mely a magyarság szellemi, erkölcsi és társadalmi élményében mutatkozik meg.

Bálint Sándor

Torbágyi Novák József tervezése